

Ο ποταμός Αχελώος πηγάζει σε υψόμετρο 2.000 μ. από τις νότιες πλαγιές του όρους Λάκμος (Περιστέρι) στην οροσειρά της Πίνδου, στην περιοχή του Μετσόβου. Οριοθετεί την Ήπειρο από τη Θεσσαλία και διασχίζοντας τους ορεινούς όγκους της νότιας Πίνδου και της δυτικής Ρούμελης εκβάλλει στα νότια των Εχινάδων νήσων στο Ιόνιο πέλαγος. Κατά τη διαδρομή του προς νότο εμπλουτίζεται με τα νερά πλήθους παραπόταμων όπως ο Ταυρωπός, ο Αγραφιώτης και ο Τρικεριώτης.

Στην αρχαιότητα λατρευόταν ως θεός, ιδιαίτερα από τους Αιτωλούς και τους Ακαρνανές που κατοικούσαν την Παραχελωίτιδα γη. Στην αρχαία Ακαρνανία γίνονταν αγώνες προς τιμήν του ενώ οι παλιότερες σωζόμενες παραστάσεις του θεού Αχελώου φθάνουν μέχρι και τον 6ο αι. π.Χ. Με την μορφή ανθρωπόμορφου ταύρου παρίσταναν την ορμητικότητά του και με τη μορφή δράκου τον ελικοειδή ρου των νερών του. Κατά τη μυθολογία ο Αχελώος θεωρείτο ο σπουδαιότερος ποτάμιος θεός, γιος του Ωκεανού και της Τηθύος, πατέρας των Νυμφών και των Σειρήνων, γεννήτορας όλων των ρεόντων υδάτων και των πηγών. Στην ομηρική Ιλιάδα, ανώτερος σε δύναμη του θεϊκού Αχελώου θεωρείτο μόνο ο Δίας.

Ο γνωστότερος και πιο διαδεδομένος μύθος στην αρχαία μυθολογία και τέχνη αναφέρεται στην αναμέτρηση του ποτάμιου θεού Αχελώου με τον ημίθεο Ηρακλή για χάρη της Δηϊάνειρας, κόρης του βασιλιά της Καλυδόννας, Οινέα. Ο Ηρακλής νίκησε τελικά τον Αχελώο-ταύρο, αφού του έσπασε το ένα κέρατο και τον έριξε στο χώμα. Ο Ηρακλής επέστρεψε στον Αχελώο το σπασμένο κέρατο, κι αυτός σαν αντάλλαγμα του έδωσε το Κέρας της Αμάλθειας που ήταν πηγή αφθονίας και γονιμότητας. Σύμφωνα με την ερμηνεία του μύθου, κυρίως από τον Στράβωνα και τον Διόδωρο, η νίκη του Ηρακλή συνδέεται με την κατασκευή αντιπλημμυρικών και αποστραγγιστικών έργων στην Παραχελωίτιδα περιοχή και το Κέρας της Αμάλθειας συμβολίζει τη γόνιμη γη που προήλθε από την κατασκευή των έργων αυτών.

Η επικρατέστερη θεωρία για την αρχαία ονομασία του ποταμού παραπέμπει στη σανσκριτική ρίζα "αχ" που σημαίνει νερό (πχ. Αχ-έρον, Ίν-αχ-ος, Άρ-αχ-θος) και το συγκριτικό επίθετο "λώων" (μεγαλύτερος), τα οποία μαζί δηλώνουν τον πολύνερο ποταμό.

Στους μεσαιωνικούς χρόνους ο ποταμός πήρε το όνομα Ασπροπόταμος ή Άσπρος γιατί τα νερά του έχουν ένα λευκό, θολό χρώμα που προέρχεται από την άργιλο, την οποία μεταφέρει από τη γεωλογική ζώνη του φλύσχη την οποία διαρρέει στην οροσειρά της Πίνδου.

Ο τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί έγραφε το 1668 στο έργο του "Ταξιδιωτικά", για τον Αχελώο: "Στη λίμνη χύνεται ένα κρυστάλλινο ποτάμι που λέγεται: Ακ-Σου (Ασπρόνερο). Τα νερά του είναι διαυγή σαν τα μάτια του πουλιού "γερανός". Απ' αυτό προμηθεύονται νερό για τις ανάγκες τους οι ντόπιοι".

Το 1803, ο S.L.S. Bartholdy γράφει στις "Ταξιδιωτικές Εντυπώσεις" του: "Ανάμεσα στα πλέον ξακουστά ποτάμια της Ελλάδας, ελάχιστα απ' αυτά είναι πράγματι ωραία, γιατί, πρωτίστως, σε πολλά μέρη, οι όχθες είναι γυμνές χωρίς καθόλου πρασινάδα. Ο Αχελώος, ο βασιλιάς της Ακαρνανίας, είναι ο μόνος ο οποίος, με το πλάτος του και την ορμητικότητά του, παρουσιάζει ένα θέαμα επιβλητικό. Η κοίτη στην οποία κυλά τα νερά του μπορεί, στις εποχές των βροχών, να φτάνει σε πλάτος το ένα τέταρτο του γερμανικού μιλίου. Το χρώμα του είναι ασπριδερό και τα αφρισμένα νερά του μοιάζουν σαν να τους έριξαν μέσα κιμωλία - από εδώ προήλθε και το όνομα που έχει σήμερα: Ασπροπόταμος".

Το μήκος του ποταμού ξεπερνά τα 220 χλμ. και το πλάτος του στο μέγιστο σημείο του φθάνει

τα 90 μέτρα. Η λεκάνη απορροής του έχει συνολική έκταση 5.000 km² κι αποτελεί ένα σημαντικό ποτάμιο οικοσύστημα με μοναδικά φυσικά τοπία, από τις πηγές μέχρι τις εκβολές του, περιλαμβάνοντας σπάνια φυτικά και ζωικά είδη, ανάμεσά τους αρκούδες, λύκους, ζαρκάδια, αγριόγιδα, γύπες και αετούς.

Στις όχθες του αναπτύχθηκαν από την αρχαιότητα πλήθος πολιτισμοί που τα ίχνη τους, όπως φρούρια, οικισμοί, πλακόστρωτα μονοπάτια, πέτρινα τοξωτά γεφύρια, σώζονται μέχρι σήμερα. Η περιοχή που διαρρέει στον άνω ρου του αποτέλεσε εστία ενός ορεινού πολιτισμού και καταφύγιο ανυπότακτων και εξεγερμένων με μεγάλη ιστορία από την εποχή των κλεφτών και των αρματολών μέχρι και την εποχή της αντίστασης στην κατοχή και του εμφύλιου πολέμου.

Τα παλιότερα χρόνια, ο Ασπροπόταμος κατέβαινε ασυγκράτητος από την οροσειρά της Πίνδου φθάνοντας ανεμπόδιστος μέχρι το δέλτα των εκβολών του και τις λιμνοθάλασσες στις ακτές του Ιονίου. Η παροχή του υπολογίζεται ότι έφθανε τα 2,5 - 3,5 δις κ.μ. νερού το χρόνο. Σήμερα όμως ο άλλοτε θεϊκός ποταμός αντιμετωπίζει το φάσμα του αφανισμού του. Μεταξύ των δεκαετιών του 1950 και του 1990 υπέστη τρεις μεγάλες επεμβάσεις που ανέκοψαν τη ροή του με σκοπό τη δημιουργία υδροηλεκτρικών φραγμάτων, κι άλλη μία στον παραπόταμό του Ταυρωπό (Μέγδοβα) που είχε χαρακτήρα αρδευτικό εκτρέποντας τα νερά του προς την πεδιάδα της Καρδίτσας. Έτσι προέκυψαν τα φράγματα των Κρεμαστών, του Καστρακίου, του Στράτου και το φράγμα του Ταυρωπού. Την ίδια ακριβώς περίοδο με τη δημιουργία αυτών των έργων υπήρξε δραματική ελάττωση του πληθυσμού στην περιοχή: το ποσοστό μείωσης για τα παραποτάμια χωριά των τριών νομών που διασχίζει ο Αχελώος αγγίζει το 35%, ενώ υψηλότερο είναι το ποσοστό γήρανσης του πληθυσμού που απέμεινε σε αυτές τις περιοχές.

Ειδικότερα το φράγμα των Κρεμαστών θεωρείται ως το μεγαλύτερο γαϊόφραγμα της Ευρώπης, με ύψος στάθμης νερού 153 μ. και πλάτος 500 μ. και συγκεντρώνει τα νερά των ποταμών Αχελώου, Αγραφιώτη και Ταυρωπού, δημιουργώντας έναν τεράστιο ταμιευτήρα, μια τεχνητή λίμνη χωρητικότητας 4.700 εκατ. κυβ. μέτρων. Από το 1965 λειτουργεί εδώ ο μεγαλύτερος υδροηλεκτρικός σταθμός της ΔΕΗ στη χώρα, αποτελούμενος από 4 γιγαντιαίες μονάδες.

Όταν έγιναν όλα τα έργα και ολοκληρώθηκε η ανύψωση του φράγματος το 1963, δεκάδες χωριά και γεφύρια, μνημεία μιας μακραίωνης ιστορίας, διαγράφηκαν από το χάρτη καθώς τα νερά κάλυψαν την προκαθορισμένη περιοχή. Παράλληλα, η δημιουργία του φράγματος και η συσσώρευση μεγάλου όγκου νερού είχε σαν αποτέλεσμα τη μεταβολή του κλίματος στην περιοχή και ως επιστέγασμα τον καταστρεπτικό σεισμό της 5ης Ιούλη 1966.

Με τη δημιουργία αυτών των φραγμάτων καταποντίστηκαν μέσα στα νερά μερικές απ' τις πιο όμορφες περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας κι ο θεϊκός Αχελώος μετατράπηκε σε μια σειρά από τεχνητές λίμνες που αλλοίωσαν την άγρια ομορφιά των φυσικών τοπίων και προκαλούν σοβαρά προβλήματα στο δέλτα και τις λιμνοθάλασσες των εκβολών του ποταμού. Από το 160ο χλμ. του μήκους του, ο Αχελώος έπαψε πια να είναι ένα φυσικό ποτάμι, και ένα μεγάλο μέρος της κοίτης του είναι εγκιβωτισμένο. Οι εκβολές του Αχελώου στο Ιόνιο πέλαγος σχηματίζουν ένα εκτεταμένο δέλτα η μορφή του οποίου διαμορφώθηκε τα τελευταία 10.000 χρόνια από τις προσχώσεις του ποταμού, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς υδροβιότοπους της Μεσογείου. Καλαμιώνες, βάλτοι με πλούσια βλάστηση, υφάλμυρες λιμνοθάλασσες, αμμοθίνες σπάνιες πλέον στο μεσογειακό περιβάλλον και υγρολίβαδα συνθέτουν ένα εκπληκτικό τοπίο εξαιρετικής βιολογικής σημασίας. Η συνέχειά του επιτυγχάνεται μέσω των γλυκών νερών και των φερτών υλών του Αχελώου, απαραίτητων στοιχείων για τη διατήρηση της αλατότητας και των αμμονησίδων που προστατεύουν τις

λιμνοθάλασσες από τη διαβρωτική ορμή της θάλασσας. Στο δέλτα επίσης φιλοξενείται μια πλούσια ορνιθοπανίδα και η ιδιαιτερότητά του να μην παγώνει το χειμώνα τον καθιστά καταφύγιο για να διαχειμάζουν είδη που θα εξολοθρευόνταν στα βορειότερα ψυχρά κλίματα. Το δέλτα του Αχελώου αποτελεί την περιοχή για το ξεχειμώνιασμα των αρπακτικών κι ανάμεσα στα άλλα κάνουν την εμφάνισή τους εδώ τα Όρνια, ο Στικταετός, ο Μαυρόγυπας, ο Χρυσαιτός, ο Φιδαετός, ο Θαλασσαετός και ο Σπιζαετός.

Η ανθρώπινη δραστηριότητα στην περιοχή - όπως αυτή εκφράζεται μέσα από εντατικές καλλιέργειες, αποστραγγίσεις, λαθροθηρία, αυθαίρετη δόμηση, απόθεση αποβλήτων, εγκιβωτισμό της κοίτης του ποταμού - προκαλεί ισχυρές πιέσεις στην βιωσιμότητα αυτών των υγροτόπων.

Η εξαγγελθείσα από τη δεκαετία του 1980 εκτροπή του Αχελώου φαντάζει σαν αναγγελία της οριστικής καταστροφής του. Η δραματική μείωση της ποσότητας του νερού μετά την εκτροπή σημαίνει ότι μειώνονται οι φυσικές αντιστάσεις της περιοχής στη διείδυση του θαλασσινού νερού, με αποτέλεσμα μη αντιστρεπτές οικολογικές επιπτώσεις. Οι ήδη καλλιεργούμενες εκτάσεις με την αύξηση της αλατότητας μετατρέπονται σε ακατάλληλες σε μεγάλο βαθμό για κάθε είδους καλλιέργεια.

Στη βόρεια περιοχή του Δέλτα του Αχελώου, διασώζονται μικρά παραποτάμια δάση, υπολείμματα των απέραντων δασών που υπήρχαν παλαιότερα σ' αυτά τα μέρη. Το 1859, όταν πέρασε από την περιοχή ο Άγγλος ορνιθολόγος W.H. Simpson, κατέγραψε ότι υπήρχαν "μεγάλα παραποτάμια δάση που θύμιζαν ζούγκλα και ο ήλιος δεν μπορούσε να τα διαπεράσει". Το σπουδαιότερο από τα δάση που σώζονται σήμερα είναι το δάσος του Φράζου, κοντά στο Λεσίφι, το οποίο, μετά τη μεταπολεμική αποξήρανση της λίμνης Μελίτη και την απόδοση χιλιάδων στρεμμάτων σε καλλιέργειες, απέμεινε σαν νησίδα μέσα στη "θάλασσα" του καλαμποκιού. Έχει έκταση 60 εκτάρια περίπου, και έχει ανακηρυχθεί από το 1985 σε "Μνημείο της Φύσης" και αποτελείται κυρίως από φράζους, ασημόλευκες, ασημοϊτιές, φτελιές και δάφνες.

Τα τεράστια αιωνόβια δένδρα είναι πνιγμένα μέσα στα αναρριχητικά φυτά και τα ρυάκια που τρέχουν γύρω από το δάσος είναι ιδανικοί βιότοποι για τη βίδα κι αποτελούν καταφύγιο για σημαντικό αριθμό πουλιών καθώς επίσης για πολλά είδη αμφίβιων και ερπετών.

Η ιδέα της εκτροπής του Αχελώου πρωτοδιατυπώθηκε από έναν καθηγητή το 1925 και μελετήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1950, επί πρωθυπουργίας του Κων. Καραμανλή. Η πρώτη εξαγγελία του έργου έγινε το 1964 από τον Γεώργιο Παπανδρέου σε ομιλία του στην κεντρική πλατεία της Λάρισας. Με την εξαγγελία του έργου ασχολήθηκε και η δικτατορία, ενώ μεταπολιτευτικά η κυβέρνηση Γεωργίου Ράλλη ενέκρινε ποσό 200 εκατ. δραχμών για τη μελέτη του έργου και προκήρυξε διεθνή διαγωνισμό. Ο Ανδρέας Παπανδρέου εξήγγειλε και αυτός αρκετές φορές το έργο -όπως στην επέτειο του Κιλελέρ το 1983- και το 1985 ξεκίνησαν οι εργασίες για την εκτροπή στο στενότερο και ένα από τα ομορφότερα μέρη στον άνω ρου του Αχελώου στην Πίνδο (στη θέση "Λογγά Ρομοσιού"), χωρίς καμιά μελέτη σκοπιμότητας του έργου ή συμφωνίας με τους κατοίκους. Στις 30 Μάη 1990, οι κάτοικοι του χωριού Μεσοχώρα κατέλαβαν το εργοτάξιο του φράγματος της ΔΕΗ και συγκρούστηκαν με 400 μπάτσους των ΜΑΤ...

Οι συνεχείς εξαγγελίες του έργου και η προπαγάνδα γύρω από αυτό, ενώ ταυτόχρονα η εντατικοποίηση της παραγωγής και η αλόγιστη χρήση των νερών στη Θεσσαλία οδηγούσαν στην εξάντληση των υπόγειων υδάτων, δημιούργησαν την απλουστευτική εντύπωση περί της αναγκαιότητας του έργου ως μοναδικής λύσης για την ανανέωση του υδροφόρου ορίζοντα,

την άρδευση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων αλλά και την ύδρευση των αστικών κέντρων.

Σε όλο αυτό το διάστημα των δεκαετιών, με ευθύνη του κράτους κατασπαταλήθηκαν οι υδάτινοι πόροι της Θεσσαλίας χάριν της ανάπτυξης της "εθνικής οικονομίας". Το κράτος έστρεψε τους παραγωγούς στη μονοκαλλιέργεια του υδροβόρου βαμβακιού κι ανά 50 στρέμματα ανοίχτηκε και μία βαθιά γεώτρηση (ο υδροφόρος ορίζοντας σήμερα έχει φθάσει σε βάθος μεγαλύτερο από 200μ. !). Αυτό το μοντέλο της ανάπτυξης είχε σαν αποτέλεσμα την εξάντληση των υδάτων και το να εμφανίζεται σαν σωτηρία στην επαπειλούμενη από λειψυδρία καταστροφή της Θεσσαλίας μια άλλη ανυπολόγιστη καταστροφή, αυτή της εκτροπής του Αχελώου.

Η εκτροπή του Αχελώου δεν λύνει το πρόβλημα αλλά το μεταθέτει και το επιδεινώνει καθώς η αλήθεια είναι ότι η βιομηχανική γεωργία καταστρέφει το περιβάλλον της Θεσσαλίας (στην Ελλάδα -και ουσιαστικά στο θεσσαλικό κάμπο- παράγεται το 80% της συνολικής παραγωγής του βαμβακιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Η επιλογή αυτή οδήγησε στην εγκατάλειψη της γεωργικής πρακτικής της αμειψισποράς (εναλλαγής) των καλλιεργειών, την απόπλυση και σκελετοποίηση των εδαφών από την υπεράρδευση, την πρόκληση καθιζήσεων του εδάφους και ρωγμών εξαιτίας της υπεράντλησης νερού, την παντελή έλλειψη οργανικής ουσίας, την ολοένα πιο εκτεταμένη χρήση χημικών λιπασμάτων με επιπλέον αποτελέσματα τη ρύπανση, την αύξηση του κόστους, τη μείωση της βιοποικιλότητας. Κατά συνέπεια, πέρα από το περιβάλλον, η επιλογή αυτή καταστρέφει επίσης τους μικρούς αγρότες που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις αυξανόμενες απαιτήσεις της, καθώς επίσης καταστρέφει την υγεία καταναλωτών και παραγωγών, ενώ η εξάντληση των νερών για αστική και γεωργική χρήση σε συνδυασμό με τη νιτρική ρύπανσή τους από τα φυτοφάρμακα έχουν φθάσει σε οριακό σημείο. Ο Πηνειός ειδικότερα που αποτελεί τον μεγαλύτερο ποταμό της περιοχής έχει απωλέσει τον μεγαλύτερο όγκο των νερών του και κινδυνεύει να μετατραπεί σε ξεροπόταμο ενώ έχει ρυπανθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. (Να σημειώσουμε εδώ ότι όλοι οι φυσικοί υγρότοποι τη Θεσσαλίας έχουν πάψει να υπάρχουν από καιρό, όπως η λίμνη Κάρλα που αποξηράνθηκε πλήρως το 1962 στο όνομα της "ανάπτυξης").

Μελέτη που παρουσιάστηκε στο 3ο Αναπτυξιακό Συνέδριο για τους υδάτινους πόρους της Θεσσαλίας αναφέρει ότι "ο θεσσαλικός κάμπος παρουσιάζει την υψηλότερη ζήτηση νερού πανελλαδικά με 1.640 κ.μ. την ώρα, ενώ η ζήτηση για γεωργική χρήση με 1.600 κ.μ. είναι υπερδιπλάσια από τον υπόλοιπο ελληνικό μέσο όρο". Ενώ η μέση βροχόπτωση στη Θεσσαλία κυμαίνεται από 600-800 χιλιοστά το χρόνο (σε αντίθεση με τη Δυτική Ελλάδα, όπου η μέση βροχόπτωση είναι υπερδιπλάσια), η ζήτηση για αστική χρήση του νερού κυμαίνεται από 50-54 κ.μ. την ώρα, που είναι η μεγαλύτερη σε όλη τη χώρα, με εξαίρεση την Αττική (289 κ.μ. την ώρα), ενώ η ζήτηση για γεωργική χρήση είναι η μεγαλύτερη σε όλη την Ελλάδα (1.580 -1.600 κ.μ. την ώρα - μέσος όρος έτους).

"Η Θεσσαλία έχει την υψηλότερη συνολική ζήτηση νερού σε όλη την Ελλάδα (συμπεριλαμβανομένης της Αττικής), που ξεπερνά τα 1.640 κ.μ. την ώρα. Η Θεσσαλία έχει το μεγαλύτερο δείκτη εκμετάλλευσης των νερών (σχέση μεταξύ υφιστάμενων υδατικών πόρων και ζήτησης) σε όλη την Ελλάδα (0,36), με εξαίρεση την Αττική (1,02). Η πρόβλεψη για το μελλοντικό δείκτη κατανάλωσης στη Θεσσαλία είναι ο υψηλότερος για όλη την Ελλάδα (0,28%), με εξαίρεση την Αττική (0,36%). Η Θεσσαλία χρειάζεται ένα νέο πρόγραμμα ολοκληρωμένης ανάπτυξης με έμφαση στην αειφορία και την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων και επίκεντρο τη δημιουργία βιώσιμης γεωργίας σε μια ανεπτυγμένη ύπαιθρο προς την κατεύθυνση διαφοροποίησης της οικονομίας της με την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς: τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη βιομηχανία, αλλά και

τις υπηρεσίες και την προώθηση τοπικών πόλων ανάπτυξης".

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του συνεδρίου η εκτίμηση είναι πως "ούτε τα άφθονα νερά του Αχελώου δεν φτάνουν για να καλυφθεί το μεγάλο πρόβλημα της Θεσσαλίας σε υδάτινους πόρους και μετά την εκτροπή των 600 εκ. κ.μ. ετησίως, το υδατικό έλλειμμα της Θεσσαλίας θα ανέρχεται σε 200-300 εκ. κ.μ. ετησίως".

Ως απάντηση στο πρόβλημα της εξάντλησης και της ρύπανσης των υδάτων στη Θεσσαλία εξαιτίας της κακοδιαχείρισης και κατασπατάλησης των φυσικών πόρων εδώ και δεκαετίες, προτάσσεται ...η εκτροπή του Αχελώου, "η οποία έχει αναδειχθεί σε ακραίο σύμβολο της "λογικής": όταν η λεηλασία των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος εξαντλεί τις δυνατότητές της, τότε απλώς... αναζητούμε νέους φυσικούς πόρους για να λεηλατήσουμε"!

Βασικά έργα για αυτήν την εκτροπή είναι μια σειρά από κατασκευές, ανάμεσα στα οποία το φράγμα της Μεσοχώρας με χωρητικότητα 228x10⁶m³ νερού και μια σήραγγα 7.5 χλμ. καθώς και το γιγαντιαίο φράγμα της Συκιάς με χωρητικότητα 502x10⁶m³, από το οποίο προβλέπεται να γίνει και η εκτροπή του ποταμού προς τη Θεσσαλία μέσω μιας δεύτερης σήραγγας μήκους 17,4 χλμ. και χωρητικότητας 600x10⁶m³ νερού που ξεκινά από το χωριό Πετρωτό και διαπερνώντας την οροσειρά της Πίνδου καταλήγει στο Πευκόφυτο, σε απόσταση 3 χιλιομέτρων από το χωριό Μουζάκι.

Το γιγαντιαίο κόστος του έργου υπολογίζεται ότι θα ξεπεράσει το ένα τρισεκατομμύριο δραχμές, το οποίο θα καλυφθεί από τη φορολογία του πληθυσμού για να καταλήξει στις τσέπες των κατασκευαστών. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί και το κόστος των ετήσιων εξόδων συντήρησης του έργου.

Κανείς ουσιαστικά δεν μπορεί να υπολογίσει πλήρως τις συνέπειες μιας τόσο καθοριστικής παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον.

Το έργο θα σημάνει μια τεράστια καταστροφή του περιβάλλοντος στη Θεσσαλία που θα επιβαρυνθεί ακόμα περισσότερο από τις επιπτώσεις της εντατικής μονοκαλλιέργειας με εκτεταμένη χρήση χημικών, ενώ θα καταστραφούν οικολογικές ισορροπίες χιλιετηρίδων κατά μήκος του ρου και στις εκβολές του Αχελώου όπου υπάρχουν σημαντικοί υγρότοποι.

Το έργο θα εξαφανίσει ολόκληρες περιοχές βυθίζοντάς τες στα νερά, ενώ θα αλλοιώσει τα φυσικά τοπία, τα οικοσυστήματα και τη συνέχειά τους στο χώρο της νότιας Πίνδου. Επιπλέον θα εκδιώξει πληθυσμούς από τα χωριά τους αφού η εκτροπή του Αχελώου θα αφανίσει οριστικά τα χωριά Μεσοχώρα (με 500 μόνιμους κατοίκους) και Αρματωλικό καθώς και αρκετούς παραποτάμιους οικισμούς. Η Μεσοχώρα είναι ένα ιστορικό χωριό (η παλιά Βυτσίστα) σε υψόμετρο 800μ. το οποίο το Νοέμβρη του 1943 καταστράφηκε ολοσχερώς από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής. Οι κάτοικοι της Μεσοχώρας, ένα από τα ελάχιστα χωριά σήμερα που κατοικούνται το χειμώνα στην Πίνδο, εδώ και δύο δεκαετίες αγωνίζονται κατά του αφανισμού της.

Να σημειωθεί επίσης ότι η σήραγγα εκτροπής έχει διάμετρο σχεδιασμένη για την εκτροπή υπερδιπλάσιας ποσότητας νερού από αυτήν που υποτίθεται πως θα εκτραπεί, ενώ υπάρχει και μελέτη μελλοντικής εκτροπής ενός μέρους του υπολοίπου των νερών του Αχελώου προς τον Εύηνο και από εκεί προς την Αττική.

Μετά από προσφυγές περιβαλλοντικών οργανώσεων -με περιεχόμενο την ανυπαρξία οποιασδήποτε μελέτης για τις ανυπολόγιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις του συνολικού

έργου, με την αφαίρεση υδάτινων πόρων από την Ήπειρο και τη Δυτική Ρούμελη και την παροχέτευσή τους στη θεσσαλική πεδιάδα, συνυπολογίζοντας και τις επιπτώσεις του στους ορεινούς όγκους, το Ιόνιο αλλά και το Αιγαίο πέλαγος- ακολούθησαν τέσσερις καταδικαστικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας που ακύρωσαν τις σχετικές υπουργικές αποφάσεις και επέβαλαν τη διακοπή των έργων:

"...Επειδή τα έργα (...) εκτελούνται μεν στη φυσική κοίτη του ποταμού Αχελώου, αλλ' είναι ενταγμένα στα έργα του "συγκροτήματος της εκτροπής", δηλαδή στο σύστημα των τεχνικών έργων που απαιτούνται για την αποθήκευση και ρύθμιση της ροής των υδάτων του άνω Αχελώου και τελικώς την εκτροπή τους προς τη θεσσαλική πεδιάδα και τη διοχέτευσή τους στην κοίτη του Πηνειού ποταμού (...) Η παρέμβαση έχει πολλαπλές σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον των οικείων περιοχών, και ιδίως α') στην επικοινωνία των ποτάμιων οικοσυστημάτων Αχελώου και Πηνειού, που συνεπάγεται αμέσως την ανάμειξη της πανίδας και χλωρίδας αυτών με τον εντεύθεν πρόδηλο κίνδυνο μείωσης της βιοποικιλίας των εκ του ανταγωνισμού των ειδών. Διότι η οροσειρά της Πίνδου αποτελεί μέχρι τούδε αδιαπέραστο γεωγραφικό φράγμα, αποκλείει την μετακίνηση των ενδημικών και μάλιστα των υδροβίων οργανισμών, της εξαιρετικά πλούσιας χλωρίδας και πανίδας της περιοχής από το δυτικό διαμέρισμα στο ανατολικό, ενώ η διάνοιξη της σήραγγας θα επιτρέψει για πρώτη φορά την κίνηση των ειδών αυτών κατά τη φορά των μεταφερομένων υδάτων, ήτοι εκ δυσμών προς ανατολάς, β') τη μείωση των υδάτων του Αχελώου και της συνολικής ροής προς το δέλτα αυτού, που αποτελεί σημαντικό υγρότοπο και ενδιαίτημα αγρίας ορνιθοπανίδας, προστατευμένης από τις διατάξεις της Διεθνούς Συμβάσεως Ramsar, γ') την κατασκευή σειράς μεγάλων φραγμάτων (Πύλη, Μουζάκι, Συκιά, Μεσοχώρα), που θα κατακλύσουν κατοικίες και αγρούς, θα προκαλέσουν μετακίνηση και αλλαγή απασχόλησης του πληθυσμού, θα διαταράξουν σοβαρώς τα υφιστάμενα δίκτυα επικοινωνίας, θα καταστρέψουν τα εδαφικά και ποτάμια οικοσυστήματα και θα τα αντικαταστήσουν με λιμναία και θα επιφέρουν αλλαγή των οικείων μικροκλιμάτων και σοβαρή αλλοίωση της αισθητικής του τοπίου, δ') τη μείωση της παροχής υδάτων του Αχελώου, νοτίως της εκτροπής, προς τα υπ' αυτού τροφοδοτούμενα φυσικά και ανθρωπογενή οικοσυστήματα της Δυτικής Ελλάδος, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες για την ευστάθεια και βιωσιμότητά των ιδίως σε περιόδους ξηρασίας, ε') σοβαρές κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές αλλαγές από την ποικιλότροπο εκμετάλλευση των φραγμάτων, που θα έχουν δευτερογενείς επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον των οικείων περιοχών, στ') την αύξηση των υδάτων και της συνολικής ροής του ποταμού Πηνειού προς το δέλτα αυτού, με σημαντική επίδραση στα φυσικά και ανθρωπογενή συστήματα του θεσσαλικού κάμπου, ιδίως δε αύξηση της ρυπάνσεως από τοξικά φυτοφάρμακα.

[...] συνάγεται ότι, το εγχείρημα της εκτροπής μέρους των υδάτων του Αχελώου ποταμού προς το θεσσαλικό κάμπο αποτελεί σύνθετο και μάλιστα τεχνικό έργο μεγάλης κλίμακος και έχει επιπτώσεις που μπορούν να προκαλέσουν σοβαρή και ανεπανόρθωτη βλάβη στο φυσικό περιβάλλον. Είναι δε πρόδηλο ότι η συνολική επίδρασή του στο φυσικό περιβάλλον των επηρεαζομένων περιοχών Δυτικής Ελλάδος και Θεσσαλίας δεν ισούται προς το άθροισμα των τοπικώς μόνο εκτιμωμένων συνεπειών των επιμέρους τεχνικών έργων που απαιτούνται για την πραγματοποίησή του, αλλ' είναι πολλαπλάσιο τούτου λόγω του δυναμικού και μή γραμμικού χαρακτήρος των εντεύθεν διαταρασσομένων και εν αλληλεπιδράσει τελούντων φυσικών και ανθρωπογενών οικοσυστημάτων. Κατά συνέπεια, για την καταγραφή και αξιολόγηση των επιπτώσεων του εγχειρήματος αυτού δεν αρκεί η σύνταξη μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων για καθένα από τα προγραμματιζόμενα επιμέρους τεχνικά έργα, αλλά είναι αναγκαία η σύνταξη (...) συνολικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, στην οποία με την κατάλληλη επιστημονική μέθοδο θα συσχετίζονται και θα συνεκτιμώνται οι προεκταθείσες επιμέρους συνέπειες για το περιβάλλον, προς εξεύρεση και αξιολόγηση της συνολικής επίδρασης του έργου στο περιβάλλον από την αλλοίωση του υδρολογικού ισοζυγίου μεταξύ Δυτικής Ελλάδος και Θεσσαλίας. (...) 2759 / 1994 ΣΤΕ

Μολαταύτα, το έργο, χάριν μιας σειράς αντικοινωνικών πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, συνεχίζεται... Πρόσφατα, τον Ιούλη του 2006, ξανάνοιξε το ζήτημα της εκτροπής του Αχελώου με την κατάθεση δύο τροπολογιών για τη μερική εκτροπή του ποταμού που κατατέθηκαν από τον υπουργό ΠΕΧΩΔΕ Γ. Σουφλιά σε έναν άσχετο νόμο που αφορά το Κτηματολόγιο, με σκοπό να παρακάμψει με νόμο της Βουλής τις αρνητικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Τις επόμενες μέρες εμφανίστηκαν στον τύπο πληρωμένες καταχωρήσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ που έλεγαν πως "από το έργο της εκτροπής του Αχελώου, δεν θα χάσει κανείς" καθώς και δηλώσεις του Σουφλιά όπου η εκτροπή χαρακτηρίστηκε "εθνικό έργο" το οποίο όπως τόνισε "θα σώσει τη Θεσσαλία" ενώ έκανε την πρόβλεψη ότι το νερό του Αχελώου θ' αρχίσει από το 2009 να ρέει προς το θεσσαλικό κάμπο. Επιπλέον κατηγόρησε τις περιβαλλοντικές οργανώσεις για "οικολογικό ακτιβισμό", το Συμβούλιο της Επικρατείας για "πείσμα και ακατανόητη εμμονή σε αρνητικές αποφάσεις" και τις τοπικές αντιδράσεις από την Αιτωλοακαρνανία για "άγνοια και τοπικιστικό εγωισμό".

Εμείς να σημειώσουμε βέβαια πως οι τοπικές αρχές στη δυτική Στερεά, μολονότι φαίνονται σήμερα αρνητικές απέναντι στην εκτροπή του Αχελώου, είναι ουσιαστικά αναξιόπιστες αφού δεν εναντιώθηκαν ούτε στην εκτροπή του Μόρνου ούτε στην εκτροπή του Εύηνου ποταμού, όντας πειθήνιες στην Κεντρική εξουσία κι υποταγμένες στο μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης και της εξυπηρέτησης της υδροκέφαλης αθηναϊκής μητρόπολης με οποιοδήποτε κόστος για την ύπαιθρο και την περιφέρεια.

Ο Σουφλιάς, τέλος, πρόσθεσε πως έχουν ξοδευτεί ήδη πάνω από 500 εκατ. ευρώ (και προβλέπονται να ξοδευτούν ακόμη 220 εκατομ. ευρώ - πλην των έργων της ΔΕΗ) και επισήμανε πως "η εκτροπή του Αχελώου αποτέλεσε και αποτελεί βασική και σταθερή επιλογή όλων των Κυβερνήσεων της Μεταπολίτευσης - συμπεριλαμβανομένων τόσο της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας όσο και της Οικουμενικής κυβέρνησης του 1989-90".

Από την άλλη, σε κοινή ανακοίνωσή τους, η Εταιρεία Προστασίας του Περιβάλλοντος, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και το WWF τονίζουν: "Το πραγματικό περιβαλλοντικό πρόβλημα της Θεσσαλίας δεν είναι η ανεπάρκεια νερού, αλλά η μνημειώδης κακοδιαχείριση των υδάτινων πόρων που σταθερά ενθαρρύνεται από τις καταστροφικές πολιτικές επιλογές των τελευταίων δεκαετιών. (...) Η εκτροπή του Αχελώου όχι απλώς δεν θα επιλύσει το πρόβλημα, αλλά θα το επιτείνει, δίνοντας την ψευδή εικόνα της ύπαρξης ανεξάντλητων υδάτινων πόρων και υποστηρίζοντας πρακτικές κατασπατάλησής τους".

Σε κείμενό της η Θεσσαλική Κίνηση για τη Γη και την Ελευθερία αναφέρει σχετικά μεταξύ άλλων:

"...κανένας πολιτικός, και ειδικά αυτοί που δεκαετίες τώρα έχουν υπάρξει υπουργοί και βουλευτές, δεν μπορεί να μας πείσει για το αγαθό των προθέσεών του, αφού ο ίδιος έχει ενεργά συμμετάσχει στο οικολογικό έγκλημα που έχει επιτελεστεί στη θεσσαλική γη (συμβατική μονοκαλλιέργεια, ρύπανση εδαφών και ποταμιών, καταστροφή υπόγειων νερών), στο κοινωνικό έγκλημα που έχει γίνει εις βάρος των θεσσαλικών πόλεων και χωριών (άδειασμα των χωριών από νέους ανθρώπους, άχαρη και αλόγιστη τσιμεντοποίηση των αστικών κέντρων) και στο οικονομικό έγκλημα που όλο και χειρότερα κάθε μέρα που περνά επιτελείται σε βάρος των εργαζομένων, των μικρών αγροτών και των νέων που ζουν στη Θεσσαλία (χρέη στις τράπεζες, χαμηλοί μισθοί, ανεργία, αυξημένα τιμολόγια για νερό, ρεύμα και τηλέφωνο).

Ήδη ο Αχελώος στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας έχει πάψει να είναι ποταμός, αφού τα τρία φράγματα της ΔΕΗ σε Κρεμαστά, Καστράκι και Στράτο τον μετέτρεψαν σε μία αλληλουχία τεχνητών λιμνών. Τα εμ-φράγματα στη Συκιά και στη Μεσοχώρα θα αποτελειώσουν αυτό που χιλιετίες είναι ο Αχελώος. (...)

Η συντονισμένη συγχορδία της Πανθεσσαλικής Συντονιστικής Επιτροπής των τοπικών κομματικών αρχόντων και παραγόντων, μηδενός εξαιρουμένου, με επίτιμο διευθυντή ορχήστρας τον υπουργό ΠΕΧΩΔΕ, βάλθηκε να μας πείσει για την αναγκαία και σωτήρια για τον λαό της Θεσσαλίας σημασία της ολοκληρωτικής καταστροφής του Αχελώου ! (...) αφού ονομάτισαν στραβούς τους εκπρόσωπους περιβαλλοντικών οργανώσεων, βάλθηκαν να μας πείσουν ότι οι ίδιοι αποτελούν και τους πραγματικούς υπέρμαχους της οικολογικής ισορροπίας με απόψεις που αμφισβητούν παντοτινούς φυσικούς νόμους, λέγοντας για παράδειγμα ότι "το νερό των ποταμών που χύνεται στη θάλασσα πάει χαμένο"! (...)

Βάλθηκαν όμως να μας πείσουν και για άλλα:

- ότι τα νερά του Αχελώου θα καθαρίσουν τον βρώμικο Πηνειό. Λες και ο Πηνειός δε βρώμισε τις τελευταίες δεκαετίες από τις γεμάτες με λιπάσματα και φυτοφάρμακα μονοκαλλιέργειες που επέβαλαν, τις ανεξέλεγκτες χωματερές και τις μεγάλες κτηνοτροφικές-βιομηχανικές μονάδες που "ευδοκιμούν" στις όχθες του. Λες και ο Πηνειός δε μπορεί να καθαρίσει με τον δραστικό περιορισμό όλων αυτών των ρυπαντικών δραστηριοτήτων και την μείωση της άντλησης νερού του για άρδευση.

- ότι υπάρχει έλλειψη νερού για πότισμα των καλλιεργειών. Λες και όλοι αυτοί οι 60χρονοι υπουργοί, βουλευτές, νομάρχες και δήμαρχοι ξέχασαν ότι η Θεσσαλία αποτελούσε ανέκαθεν το σιτοβολώνα και όχι το ...βαμβακώνα του ελλαδικού χώρου, και οι κάτοικοί της ανέκαθεν προσάρμοζαν τις καλλιέργειές τους με βάση τους διαθέσιμους υδάτινους πόρους. Λες και το νερό που μια εταιρία ενέργειας ή ύδρευσης-άρδευσης θα το φέρνει αύριο με τεράστιο κόστος από τον Αχελώο στον κάμπο θα το μοιράζει τσάμπα στους μικρούς και μεσαίους αγρότες και στους εργαζόμενους των αστικών κέντρων. Λες και δεν πρέπει να στραφούμε σε μία εξορθολογισμένη χρήση των ήδη διαθέσιμων υδάτινων πόρων άλλα και άλλων που θα βρεθούν δίχως γιγαντιαίες περιβαλλοντικές παρεμβάσεις.

- ότι το νερό από την εκτροπή του Αχελώου θα λύσει σοβαρά προβλήματα των αγροτών. Ίσως ορισμένων μεγαλοαγροτών - επίδοξων τσιφλικάδων της Θεσσαλίας μπορεί. Λες όμως και το βασικό πρόβλημα των αγροτών είναι η έλλειψη νερού, τη στιγμή που έχουμε φτάσει στο απαράδεκτο σημείο να μένουν όλο και περισσότερα χωράφια ακαλλιέργητα, οι μικροί αγρότες να εκτοπίζονται και τα χρέη στις ιδιωτικοποιημένες αύριο -ή και από σήμερα- τράπεζες τρέχουν.

- ότι θα καταπολεμήσει το πρόβλημα της ανεργίας. Λες και οι θέσεις εργασίας που θα υπάρξουν για 2-3 χρόνια μέχρι την ολοκλήρωση των έργων θα σώσουν την κατάσταση (...)- ότι θα ωθήσει την τουριστική κίνηση στην περιοχή. Λες και πρέπει να υπάρχει τεχνητή λίμνη για να πάνε κάπου τουρίστες! Ή πάλι ο μόνος οικονομικός τομέας που μπορεί να αναπτυχθεί σε μία τέτοια περιοχή είναι ο τουριστικός. Αλήθεια, ας μας πουν: είδανε πολλά κλειστά σχολεία να ξανανοίγουν και πάλι επειδή κάθε σαββατοκύριακο γίνεται σ' αυτά τα χωριά επιδρομή από τουρίστες;

- ότι θα αυξήσει την ενεργειακή ανεξαρτησία της Ελλάδας και ότι θα φέρει "πράσινη ενέργεια". Λες και θα μειωθούν τα πάγια της ΔΕΗ ή της όποιας εταιρείας ύδρευσης. Λες και η τσιμεντοποίηση, το μπάζωμα δασών, η καταστροφή ποταμών αλλά και χωριών και

πολιτισμών είναι πιο πράσινες από τα "ενεργειακά Νταχάου", τα εργοστάσια λιγνίτη της Πτολεμαΐδας. (...)

Ας το πούμε ξεκάθαρα: οι μόνοι λόγοι που κρύβονται πίσω από την εμμονή για την ολοκλήρωση αυτού του καταστροφικού έργου είναι: - Η επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας μεγάλων κατασκευαστικών εταιριών - Η μέγιστη δυνατή συγκέντρωση των φυσικών πόρων που αποτελούν δημόσιο αγαθό, με σκοπό την εκμετάλλευσή τους από ιδιωτικά συμφέροντα - Η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος μέσω τουριστικών υποδομών, που τη μερίδα του λέοντος πάντα τη νέμονται ξένοι και ημέτεροί τους ντόπιοι επενδυτές - Η επίτευξη τοπικών κομματικών σκοπιμοτήτων.

Οι τοπικές κοινωνίες του θεσσαλικού χώρου οφείλουν να συνειδητοποιήσουν ότι όπως δεκαετίες τώρα το συνολικό καλό ποτέ δεν προωθήθηκε στα υπουργικά γραφεία και στα κοινοβουλευτικά έδρανα, έτσι και τώρα η εκτροπή του Αχελώου δε θα ωφελήσει παρά μόνο τους συνεργαζόμενους άρχοντες της οικονομικής και πολιτικής ζωής. Η συγκεντροποίηση των φυσικών πόρων, όπως αυτή των νερών του Αχελώου, δεν αποτελεί μόνο ένα μη αναστρέψιμο οικολογικό έγκλημα αλλά και μία ακόμα προσπάθεια απόλυτου ελέγχου των πόρων αυτών από τις κυρίαρχες δυνάμεις της οικονομίας της αγοράς (κρατικές, ιδιωτικοποιημένες και ιδιωτικές μεγάλες εταιρίες). Αν οι άνθρωποι που μεγάλωσαν ή ζουν σ' αυτόν τον χώρο της ελλαδικής χερσονήσου δεν υπερασπιστούν πρώτοι τη γη και το ύδωρ της, αλήθεια, από ποιον περιμένουν να το κάνει;"

Τέλος, να συμπληρώσουμε πως η περίπτωση της εκτροπής του Αχελώου δεν είναι μοναδική κι έχει αναλογίες με άλλες, όπως το σχέδιο GarrisoDiversioUnit, που ξεκίνησε τη δεκαετία του '50 στις ΗΠΑ: Το έργο σχεδιάστηκε από τις αμερικανικές αρχές και προέβλεπε μεταφορά νερού από τη λίμνη Sakakawea του ποταμού Misougi μέσω καναλιού στην υδρολογική λεκάνη του ποταμού Hudson στον Καναδά. Οι προβλεπόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εκτροπής εξαιτίας της εντατικοποίησης των αρδεύσεων ήταν τέτοιες που τελικά το έργο εγκαταλείφθηκε, αφήνοντας πίσω του εκατοντάδες ημιτελή έργα για να καταγραφεί στην ιστορία ως GarrisoFiasko!

Η πιο πρόσφατη ακύρωση έργου ανάλογο με την εκτροπή του Αχελώου έγινε το 2005 στην Ισπανία, κι αφορούσε την εκτροπή του ποταμού Έβρου. Η εκτροπή του περιλαμβανόταν στο Εθνικό Σχέδιο Υδάτων που εκπόνησε η προηγούμενη ισπανική κυβέρνηση, και είχε ως στόχο την αλλαγή κατεύθυνσης του ποταμού ή για την ακρίβεια 1.000.000 κ.μ. από τα νερά του προς τα νοτιοανατολικά, προκειμένου να αρδευτεί η περιοχή της Βαλένθια η οποία εξαιτίας της υπεράντλησης των υδάτων -για την ανάπτυξη ενός μοντέλου μαζικού τουρισμού με γήπεδα γκολφ και υπερεντατικές καλλιέργειες- αντιμετωπίζει το φάσμα της ερήμωσης. Το σχέδιο της εκτροπής και οι επιπτώσεις του στο δέλτα του Έβρου στην Καταλωνία προκάλεσαν έντονες κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις για το νερό, έχοντας σαν τελικό αποτέλεσμα την ακύρωσή του.

Η κατασκευή του συμπλέγματος φραγμάτων και σιράγγων στον άνω ρου του Αχελώου για την εκτροπή του προς τη Θεσσαλία είναι το μεγαλύτερο έργο "ανάπτυξης" σε ότι αφορά τη διαχείριση της γης και των φυσικών πόρων της τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα κι αποτελεί σήμερα την αιχμή της καταστροφικής επίθεσης του κράτους και κεφάλαιου στο φυσικό περιβάλλον όπως αυτό διαμορφώθηκε εδώ και χιλιάδες χρόνια, με φαραωνικές κατασκευές περιορισμένου χρονικού ορίζοντα, αποσκοπώντας στην συγκεντροποίηση και την εμπορευματοποίηση των πόρων του, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση το νερό, με

αποκλειστικό κριτήριο την κερδοσκοπία καθώς και τον έλεγχο της κοινωνίας από τα πολιτικά και οικονομικά αφεντικά.

Όχι στην εκτροπή του Αχελώου! Να προασπίσουμε το φυσικό περιβάλλον από τη λεηλασία και την καταστροφή του.

*Δημήτρης Ανδρουτσόπουλος
Αθήνα, Οκτώβρης/Νοέμβρης 2006*